

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"ע

פרשת בראשית

א. תוספת ברכה .

פרק א' פסוק כט':

לכם יהיה לאכלה (א' כ"ט)

ובפסוק הבא כתיב: ולכל חית הארץ... את כל ירק עשב לאכלה ויש להעיר למה לא אמר לאכלה על כולם ועל הכל, על אדם ועל בהמה, על כל עשב ופרי עץ וירק עשב, ולמה הפסיק במלת לאכלה בין המתנות לאדם ולחיות הארץ. וגם צריך באור, למה באכילת אדם אמר יהיה לאכלה, בעתיד.

ואפשר לפרש זה וזה עפ"י מה שאמרו בגמרא פסחים (ק"י א'), כי בשעה שאמר הקב"ה לאדם הראשון: וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה (להלן ג' י"ח) זלגו עיניו דמעות, אמר: אני וחמורי נאכל מאבוס אחד, וכיון שאמר לו הקב"ה: בזעת אפיד תאכל להם (שם) נתקררה דעתו, והכונה היא, מפני שהלחם צריך הכנה רבה: זריעה, קצירה, דישה, טחינה, לישה ואפיה, אבל החמור אין צריך לכל אלה, אך אוכל ישר מן התבואה בצאתה מן האדמה, בלא כל תקון והכנה, ואם כן ממילא לא יאכלו שניהם מאבוס אחד, ועל כן נתקררה דעתו.

וענין זה מרומז בפסוק שלפנינו, כי לאדם ולאשתו אמר: לכם יהיה לאכלה, את כל הגדולי קרקע יהיה לכם לאכלה, לא מיד כשיצאו מן האדמה, אך לאחר שתכינו אותם בכל צרכיהם, בקצירה ודישה וכו' (כמובאר למעלה), אבל לכל חית הארץ ולכל עוף השמים נתתי את כל ירק עשב לאכלה — בלא הכנה, רק כמו שהם, ישר מן האדמה.

ולפי זה ניחא מה שהערנו בפסוק זה, למה לא אמר לאכלה על כולם ועל הכל, ולמה באכילת אדם אמר יהיה לאכלה, וזה מפני השנויים בתכונת אכילתם, כמבואר.

זיהי כן (א' כ"ט)

לא נתבאר על מה מוסב זה הלשון ויהי כן, כי לפי המשך הלשון והענין בהפסוקים כאן, הנה נתתי לכם כל עשב... ולכל חית הארץ... את כל ירק עשב לאכלה — לאחר כל זה אין כל ענין ומובן לומר ויהי כן, כי הלא כל דבר לא נתהווה בזה.

ואפשר לומר הכונה, כי עד מאמר זה ממתנות דברים אלה למזון, לא הי' בכל גדולי קרקע כל תכונה וכל כח למזון הגוף, והי' ענינם ותכונתם כעצים ואבנים, ומכיון שקבעם הי' לאכילה נתהווה בהם כח המזון, וזהו באור הלשון ויהי כן — שנעשו כל אלה מוכשרים לאכילה.

שאלות

1. תתי שאלות מקשה פרשנו התחילת הקטע הראשון, התוכל להסבירן?
2. מה ארע לאדט זלאל הדמעות, מה בדיוק היה חש?
3. האט חשנה התבטל?
4. איך הראיז הקב"ה את האדט בכל זאת?
5. כמה זה מאכר את השאלות השאלות התחילה?
6. מה הקושי מוצא פרשנו בפסוק בהמשך "ויהי כן"?
7. מהי תשובתו ומה הרציון בה?

בראשית

ב. ביאור יש"ר.

פרק ב' פסוקים טו', יז':

(טו) לעבדה ולשמרה. בכנני נקבה, ימוסב על האדמה שהגן נטוע בה. כי אין לשון עבודה נופל על הגן; (טז) ויצר. לשון לווי עם מלת על יורה על מלות לא תעשה, ובלא מלת על הוא על מלות עשה: מבל עין הגן. אף מען החיים לא נאסר ממנו האכילה, שהרי בסמוך אמר ומען הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, שמענו שרק ממנו נאסר האכילה, וכן הדעת נותנת כי זהו האדם לחיות חיי עד מה יתן ומה יוסף לו אם יאכל מפרי עץ החיים, אבל אחר החטא, שנעשה בן מות, נאמר ועתה פן ישלח ידו וכו' (לקמן ג' כ"ב) כמו שנפרש שם: אבל תאכל. השות, ומותר לך לאכול: (יז) לא תאכל ממונו. לפי שפריו היה מוכן לעורר בלב האדם הכחות הרעות שעד הנה היו נסתרות במלולות נפשו, לכן נאסר עליו לאכול מפריו, אולם ידע ה"ת כי לא יעמוד האדם בנסיון זה אלא יחטא ויגרוס תקלה לו ולזרעו אחריו, ועכ"ז נתן לו לווי זה כדי להודיע לכל באי עולם כי השם חפץ חיים, ושלוה חטא אד"הר היה חי לעולם, ושהחטא גרם הכליון, וכל זה ללמדנו שאומר מלה תחי נפשו לעולם, ועוד תועלת שניה כי על ידי אכילת הפרי יבין האדם ברוע התאוה והרשעה וישתמר לבלתי התגאל בהן, כי כל עוד שנעלם ממנו ידיעת הרע, יותר מוכן הוא ליפול ברשתו מחוסר ידיעתו אותו, אבל כשירגיש בטיב הרעה יעמוד לכבוש את ילרו, ועוד תועלת אחרת כדי שיבא לו שכר כפול ומכופל אם יזכה להתגבר על ילרו, כי הטובה אשר אליה יקוה תהיה נערכת אל התאמנותו ויגיעתו למשול על תאוותיו, ולפוס לערא אגרא: ביום אבלך ממנו מות תמות. אין הכוונה שימות מיד כי כמה שנים היה אד"הר אחרי חטאו, אלא ענינו בעת שתאכל ממנו תהיה בן מות, וכמוהו ביום לאתך וכו' תדע כי מות תמות (מלכים א' ב' מ"ג), ומהו נלמד שאילו לא חטא אד"הר לא היה מות בעולם, והיה יכול האדם להתקיים בגוף ונפש תמיד כמו לבאות השמים, שמיים בריאתם ועד עתה הם קיימים לא יחליפו ולא יחסרו כח, כענין שכתוב: ויעמידם לעד לעולם (תהלים קמ"ח ו'), כי אין ההרכבה מורה על ההפסד אלא לדעת קטני אמנה, אולם מאחר שקלקל מעשיו, שוב אין ראוי שיחיה תמיד, כי זהויות ילר הלב רע ישחקע ברשע ובכסל יותר ויותר. |

אלות

1. מה הקושי בפסוק טו' ואיך פרשנו מאבארו?
2. איך מפרש פרשנו את השימוש במלת "על" כאן?
3. התוכל להוכיח דעתו ממקור אחר?
4. מה נאסר על האדם מאכילתו ולאמה ומה קרה לאחרי חטא ולא צמד בפיתו?
5. לאמה הקב"ה ציווה על איסור האכילה ביוצרו כי האדם לא יצאוד ככך?
6. עליו סיבות שונות מביא פרשנו לכך, מה הן?
7. מה האדם צרם ככך ולאמה?
8. איך מסביר פרשנו את האפשרות - התאורטית - שאפשר שהאם היה יכול להיות לצולאם?
9. לאמה אם כן ככל זאת נאמר עליו מיתה?

* * *

ג. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.

פרק ב' פסוק יח':

שנים שני הנשקלים, יהיה זה עולה וזה יורד, ולא יהיה זה נגד זה בקו ישר⁶⁵. ובזה האופן אמרו רבותינו זכרונם לברכה: שקול משה כנגד כל ישראל⁶⁶ (מכילתא יתרו, א, שיר השירים א, סד). אמנם לא היה ראוי שיהיה העור שונה לו לגמרי⁶⁷, כי אז לא היה ראוי שיעבד וישרת אתה מהם לחברו⁶⁸.

(יח) לא טוב היות האדם לבדו. לא ישג "טוב" - התכלית המקבולת בדמותו ובצלמו⁶⁵, אם יצטרף להתעסק הוא עצמו בצרכי חייו⁶⁹. עזר כנגדו. עזר שיהיה כמו⁶⁰ שונה לו בצלם ודמותו⁶¹, כי זה הכרחי לו בדיעת צרכיו והמציאות כמועדס. ואמר "כנגדו", כי הנכנס לכף⁶² נגד דבר אחר פשיהיה שונה לו בשקל⁶³ יהיה "נגדו"⁶⁴ בקו ישר. אבל כשלא יהיו

בראשית

לו כדבעי. 66. דהיינו משה בכך אחת וכל ישראל בכך שניה, יוצרים קו ישר. וישמא רבינו התכוון לישם עוד את הדמיון ולהציע כי משה כמנהיג יודע את צרכיהם של כל ישראל, ומציאם בזמנם (כמו היה לאדם), שהרי בזכות משה ירד המן לכל ישראל. 67. ולכן רק "כנגדו" ולא "נגדו", כאשר "נגדו" = שוה לו לגמרי, ואילו "כ" = כמו = בערך. 68. ובוהו ה"כ" = כמו, מישבת את הסתירה בין ה"עזר" ובין ה"נגדו" (=שוה לגמרי).

58. הגדרת רבינו את המונח-מושג טוה. עיין לעיל א, א, טז. 59. כך שרבינו מפרש את הפסוק (בעקבות טעמי המקרא) כך: כל עוד האדם לבדו לא יגיע לידי תכליתו. 60. בערך, כפי שרבינו מבאר (קרוב לסוף הקטע החל במלה 'אמנם') - קרוב מאוד אליו אבל לא לגמרי שוה לו. 61. אשר בעזרתה יגיע ל"טוב" - תכליתו. 62. של מאזניים. 63. בשוה, כלומר מאוזן ובקו ישר עמו. 64. מקביל - וכל זה נגד רש"י שפירש בניגוד לו. 65. ואילו כך היה היחס בין האשה והאיש, לא יכלה לדעת את צרכיו להמציאם

אלות

1. מהו ה"טוח" לדעת רש"י?
2. איך הוא מפרש: "עזר"?
3. רש"י מסביר כי ה"כ"י של "כנגדו" היא המשמעותית בכל הצנין, איך הוא מפרש זאת?
4. לפי זה מה תפקידה של האשה ומה מציאה ביחס לעצמה?
5. כמה הנאמר במכילתא על מה וישראל מסייע לו?

* * *

ד. תוספת ברכה.

פרק ב' פסוק יח':

אעשה לו עזר כנגדו (ב' י"ח)

ידועה הדרשה בחז"ל (יבמות ס"ג א') והובא בדש"י כאן, זכה-נעשית לו עזר, לא זכה מנגדתו. וכך מפרשים הלשון כנגדו. ולא נתבאר מה ראו חז"ל לפרש הלשון, כנגדו "ממובן איבה, מפגע, מריבה, ולא ממובן מול, דמות, כמו: שותי לנגדי תמיד (תהילים. ט"ז ח') נגדה נא לכל עמו (שם, קט"ז י"ב) ובפרשה ויצא (ל"א ל"ז) שים כה נגד אחי ואחיד, ובישעיה (כ"ד כ"ג), ונגד זקניו כבוד, שבאורו שיהי' לכבוד לפני זקני עמו, והרבה כהנה.

ואפשר לפרש, שבא לרמוז מה שאמרו במס' סוטה (י"ז א'), דרש רבי עקיבא: איש ואשה זכו. שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתם. והבאור הוא, כי ההבדל שבין השמות איש ואשה הוא שבשם איש קבוע את יו"ד, ובשם אשה - ה"א, ושתי אותיות אלה מעריכים שם "יה", ולכן אם זכו, כלומר, ישלום ביניהם, מצרף הקב"ה כביכול שמו עמהם. והוא להם לעזר ולסתירה בחיים, ואם לא זכו (שמריבה ביניהם) מסלק את שמו מהם, (את הי"ד מאיש ואת ה"ה"א מאשה, שביחד הם שם יה), ונשאר משמותיהם אש (מאיש) ואש (מאשה), והשם אש רומז לכעס ומריבה, כמו אש קדחה באפי (פ' האזינו, ל"ב כ"ב), חמתו נתכה כאש (צפניה, א' ו'), בהגיגי תבער אש (תהלים, ל"ט ד') והרבה כהנה.

ולתכלית הרמז הזה בלשון עזר כנגדו, מצאו חז"ל לנכון לפרש הלשון כנגדו ממובן ניגוד ומפגע.

וגם אפשר לפרש הלשון עזר כנגדו ביחס הדרשה זכה נעשית לו עזר, לא זכה מנגדתו - עפ"י המבואר במס' ב"מ (נ"ט א') לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו (כלומר, שישתדל שתהא תבואה בתוך ביתו תמיד למדי), מפני שאין מריבה באה בביתו של אדם אלא על עסקי תבואה, שנאמר (תהלים, קמ"ז) השם גבולך שלום-חלב חטים ישיבעך (כלומר כשתזכה לשבוע חטים יהי' שלום בגבולך, וההיפך בהיפך), והיינו דאמרי אינשי, כד משלם שערי מכדא נקיש ואתא תגרא בביתא ע"כ. וכן אמרו במס' תמורה (ט"ז א') אשה כשאין לה תבואה בביתה מיד היא צועקת.

וזהו שאמר כאן ברמז, זכה לשובע ברכה בתבואה - תהי' עוזרתו, כמו שאמרו שם, שהיא מכינה התבואה לאכול, טוחנת ולשה ואופה וכו' ואם לא זכה לזה ובביתו שורר העדר תבואה - אז מנגדתו, כלומר, מריבה עמו, כמבואר.

אלות

1. מהי אלתו קטצ הראלון?
2. כמה הדרשה של ר' עקיבא מפרשת את הדברים כאן?
3. קטצ מהשם מצביע רש"י על הצנין לצד הכלכל', אמ יי פרנסה אז יי פום בית, האם זה אפשר או לא? לא?

* * *